

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

**Последице организованог криминала по
националну безбедност**

ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Зоран Драгишић

Редовни професор

КАНДИДАТ:

Иван Марковић 5/13

Београд, 2017. Године

Садржај

Увод.....	1
1. Органозовани криминал као претња безбедности.....	3
1.1. Појам организованог криминала.....	3
1.2. Основне карактеристике организованог криминала.....	5
1.3. Најчешћи појавни облици организованог криминала.....	8
2. Национална безбедност - „мета организованог криминала”.....	12
2.1. Појам и компоненте националне безбедности.....	14
2.2. Национални интереси у области безбедности.....	16
3. Последнице организованог криминала по националну безбедност.....	18
3.1. Димензије последица организованог криминала.....	19
3.2. Последице организованог криминала на унутрашњем и спољњем плану земље.....	29
Закључак	32
Литература.....	34

Увод

Организовани криминал сасвим засигурно представља једну од најсложенијих, најопаснијих, али и веома заступљених негативних друштвених појава и претњи безбедности. Организовани криминал подразумева једну врло стару претњу безбедности и до данас је развио велики број својих појавних облика, а организоване криминалне групе стално проширују своје делатности. Ова појава присутна је и погађа све земље света, али се чини да је она најзаступљенија у оним земљама које се налазе у процесу транзиције. Посебно треба истаћи и карактеристику ове појаве, а то је тежња и тенденција да се ова претња безбедности имплементира у легалне друштвене токове и структуре, те на тај начин утиче на све аспекте државе и друштва, како економске, политичке тако и социјалне сфере. Организовани криминал спада у највеће транснационалне невојне претње безбедности. Колико ова негативна појава закупљује пажњу високих државних званичника и органа формираних да се боре у пружају отпор овој претњи безбедности, како на националном, регионалном, али и међународном и глобалном плану, показује и све већи број међународних и националних правних и стратегијских докумената која се доносе у овој области, организовање јавних дебата, као и све више научних и стручних радова и полемика које се воде у вези овог свакако озбиљног изазова када је у питању национална безбедност. Последице организованог криминала по националну безбедност с обзиром на њихову величину и негативне ефекте, свакако заслужују посебну пажњу и потребу да буду разматране. Негативни ефекти које организовани криминал има по националну безбедност, која свакако схваћена у ширем смислу поред осталог обухвата и легално финансијско и привредно пословање и сигурно тржиште, посебо постају уочљиви када се узме у обзир то да се профит који генерише организовани криминал на илегалном тржишту инфилтрира у легалне економске токове, те тако нарушава интегритет финансијских институција које су јако битне за функционисање националне безбедности. Сматрам да је битно овде још на почетку указати да националну безбедност као „мету организованог криминала” нећу сводити и тумачити само у њеном традиционалном смислу (безбедност схваћена као очување територијалног интегритета, опстанак државе, суверенитета, независности и др.), већ ћу под њом подразумевати савремено проширено схватање националне безбедности, а то је свеобухватна интегрална безбедност, схваћена као безбедност државе и још важније самих грађана (лична безбедност) и друштвених

група, и с друге стране допринос националне међународној безбедности. Ово посебно треба имати на уму када се у обзир узме то да о организованом криминалу говоримо као не војној претњи безбедности и где су сами грађани и њихова права често објекти угрожавања. Последице организованог криминала и њихове негативне ефекте по националну безбедност у свом раду ћу пратити кроз неколико димензија њихове манифестације. У свом раду указаћу како на спољнополитичком, тако и на дејство организованог криминала на унутрашњем плану и наравно повратни утицај на националну безбедност.

1.Организовани криминал као претња безбедности

Полазећи од самог почетка, момента када је први пут употребљена синтагма „организовани криминал” , потпуно јасно и недвосмислено њиме се означава негативна друштвена појава, појава санкционисана како националним законима тако и документима на међународном плану. Током времена све је јасније било да ова претња безбедности може опстати и ескалирати само уколико има подршку и ужива заштиту истакнутих појединаца из тренутних режима. Једноставно то је оно што се везује за организовани криминал и опстало је до данас, а представља битну карактеристику коју треба напоменути још на почетку. С обзиром да у структури савременог криминалитеа све чешће фигурирају и више места заузимају кривична дела организованог криминала, као и с обзиром на последице и негативне ефекте (економске, политичке, социјалне, међународни проблеми) које организовани криминала проузрокује, постаје неизбежно адекватно схватање суштине ове претње безбедности, наравно путем дефиниција и онсовних елемената ове појаве које нам дају како домаћи тако и страни аутори.

1.1. Појам организованог криминала

Организовани криминал представља свакако не нову безбедносну претњу и изазов за националну и међународну безбедност. С једне стране о њему говоримо као не традиционалној невојној претњи, чији су носиоци неформалне организације или само групе, а не држава као код традиционалних претњи (ангажовање војске, ратови на пр.). С друге стране се јавља потреба да га разматрамо у оквиру свих оних савремених фактора угрожавања безбедности. Ова се потреба јавља као логична последица нових и савремених димензија организованог криминала и све већег броја појавних облика и модалитета испољавања како на националном тако и на међународном, глобалном плану.

Постоје многобројне дефиниције организованог криминала, али се ипак чини да постоје одређени проблеми у дефинисању ове негативне друштвене појаве. Поред осталог као разлог неусклађености дефиниција и не слагања разних аутора око основне суштине организованог криминала, спомиње се динамичност и брзина развоја науке и технологије, што наравно има дејство на све друштвене појаве и односе, па и на организовани

криминал (не треба занемарити ни одсуство воље да се ова врло опасна појава сагледа на адекватан начин). Разлог плуралитета дефиниција организованог криминала може се тражити и у мноштву појавних облика ове претње безбедности. Међутим, без обзира на све, већина аутора слаже се око тога да организовани криминал представља активност криминалних група или организација чији је циљ противзаконито обављање послова, односно вршење кривичних дела ради стицања профита или превласти у појединим сферама друштвеног живота.

Једну од најбољих дефиниција организованог криминала нам даје Љубомир Стајић у којој је обухватио све битне компоненте којима се ова појава може детаљно описати: *„организовани криминал подразумева постојање криминалне организације која има више од два члана и чији је циљ вршење кривичних дела за остварење имовинске користи и одговарајућег утицаја, која за рад свог опстанка мора да користи насиље или друга средства застрашивања, или успостављања спреге са државним, политичким, економским и финансијским субјектима, било да је у питању корупција, уцена, изнуда и слично“*¹.

Милан Шкулић се такође бави појмовним одређењем организованог криминала и поред осталог у својој књизи „Организовани криминалитет” у вези с организованим криминалом каже следеће: „организовани криминал је, ради постизања добити или моћи, планско чињење кривичног дела, које су појединачно или у својој укупности од значаја и када више од двоје учесника у дужем или неодређеном периоду саучествују у подели рада (1) унутар хијерархијских и пословних структура, (2) уз примену насиља и других подесних начина застрашивања и (3) уз утицај на политику, медије, јавну управу правосуђе или привреду”².

У оквиру научно-теоријског приступа у одређењу организованог криминала може се говорити о ужем и ширем схватању како упућује Мићо Бошковић. Наиме, овај аутор у циљу што адекватнијег одређења и квалитетнијег разматрања битних карактеристика организованог криминала, у оквиру ширег схватања појма организованог криминала

¹ Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, „Футура” Петроварадин, Нови Сад, 2011, стр.189.

² Шкулић, М.: *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003, стр.35.

подразумева постојање криминалне организације и организовани приступ припремања и вршења кривичних дела, а све у циљу прибављања противправне имовинске користи. С друге стране пак имамо уже схватање организованог криминала, где се под овом негативном друштвеном појавом подразумева и где се она односи само на оне облике организованог криминала где је дошло до успостављања везе између шефофа криминалних организација с једне стране и представника државе и државних органа.³

Ђорђе Игњатовић такође дефинише организовани криминалитет као врсту имовинског криминалитета, који карактерише постојање криминалне организације која обавља континуирану привредну делатност користећи при том насиље и корупцију носилаца власти.⁴

У одређивању појма организованог криминала треба се свакако осврнути и обратити пажњу и на његово дефинисање у Националној стратегији за борбу против организованог криминала, која поред осталог о овој појави говори као „изразито штетној појави за друштва у било којој фази развоја, а посебно за она која се налазе у фази транзиције и демократског преображаја”. Даље се у овом кровном документу који треба да служи као основа за антикриминално деловање многих државних органа и организација, кеже да ова претња безбедности „задире у све сфере друштва, уништава животе и причињава велику материјалну штету, продукује и подстиче друге врсте криминала, узрокује осећање страха и безнађа и нарушава интегритет и углед државних институција и државе у целини”.⁵

1.2. Основне карактеристике организованог криминала

Многи аутори ,како у домаћој тако и у страној литератури, говоре о компонентама тј. условима који морају постојати да би говорили о организованом криминалу као претњи безбедности, тј. да би неку делатност окарактерисали и назвали је организованим криминалом. На овај начин заправо кроз постојање тих неопходних услова сазнајемо и

³ Бошковић, М.: *Организовани криминалитет (први део)*, Полицијска академија, Београд, 1998, стр.7.

⁴ Игњатовић, Ђ.: *Организовани криминалитет (други део)*, Полицијска академија Београд, 1998, стр.25.

⁵ *Национална стратегија за борбу против организованог криминала*, „Службени гласник РС”, бр. 23/09, стр.3.

упознајемо се са карактеристикама ове претње безбедности. Тако на пр. Ђорђе Игњатовић у свом делу „Криминологија”, позивајући се на Италијанског аутора Фиандаку, говори о четити основна елемента организованог криминала. На првом месту потребно је постојање криминалне организације (организациона димензија, одређени број чланова, хијерархија и др.). Даље, потребно је континуирано бављење делатностима с циљем стицања и максимализације профита, где говоримо о некој врсти „пословања” од стране криминалних организација где се на нелегалан начин, путем одређених роба и услуга, на тржишту које погодује организованом криминалу, стиче профит од таквих активности и уједно постоји жеља вођа криминалних организација да се тај профит стално увећава и користи као инструмент даљег јачања криминалне организације (на пр. ширење сфера утицаја, нове делатности и др.). Као трећи услов спомиње се примена насиља у циљу очувања тренутне позиције првенства и постигнутог монопола у вршењу криминалних делатности. Овде долази до изражаја бруталност и безобзирност криминалних организација и њихових вођа, па су они спремни и на финансирање убиства свих оних водећих личности и појединаца који стоје иза примене права и политичких одлука које их могу угрозити. На крају, још једна компонента организованог криминала јесте корупција судских, полицијских и извршних органа који би управо својим координираним активностима требали бити препрека и одговор државе на активности криминалних организација. Овде видимо још једну битну карактеристику организованог криминала, а то је спрега ове претње безбедности са политичким врхом и државом.⁶

Исцрпан списак карактеристика нам, анализирајући многе документе и прописе на домаћем и међународном плану који дефинишу организовани криминал, дају Милош Јанковић и Бранкица Јанковић. Позивајући се на документе које су усвојиле многе земље Европске уније, основне одлике организованог криминала би биле:

- 1) учествовање више од двоје људи;
- 2) постојање одређених улога;
- 3) деловање у дужем или неодређеном периоду;

⁶ Игњатовић, Ђ.: *Криминологија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2015, стр.124.

- 4) коришћење неких облика дисциплине или контроле;
- 5) вршење тежих кривичних дела;
- 6) коришћење насиља и других средстава застрашивања;
- 7) коришћење трговинских структура или структура сличних пословним;
- 8) умешаност у „прање новца“;
- 9) вршење утицаја на правосудне органе, управу, медије, привреду;
- 10) тежња за профитом или моћи.⁷

У оквиру оне групе карактеристика и компоненти које постоје и о којима говоримо имајући у виду савремену димензију и облике криминалних активности, несумњиво је да највећу пажњу многих аутора који објављују радове из ове области, а посебно криминолога (нарочито они којима је интересантна личност криминалаца и његове особине), привлачи примарни разлог бављења криминалом. Наиме за разлику од ранијих криминалаца (чланова и шефова криминалних група и организација) који су се опредељивали за бављење организованим криминалом и којима је примарни разлог удруженог вршења кривичних дела био новац, данашњи криминалци који се озбиљно баве организованим криминалом имају и више него довољно новца. Разлоге за бављењем организованим криминалом међу „савременим” криминалцима треба тражити у жељи за моћ, тежњи за ванинституцијалним и ванправним дејством и утицајем на државу и друштво. Чини се као да данашњи криминалци желе много више од новца, а то је тежња за постизањем оног статуса и положаја до кога не могу учествовањем у нормалним демократским процесима.

Када се говори о карактеристикама организованог криминала не могу се заобићи ни организоване криминалне групе и њихове одлике и карактеристике. У случају организованих криминалних група говоримо о једном интердисциплинарном предмету изучавања и интересовања. За организоване криминалне групе се интересују научне дисциплине попут криминалистике, криминологије, социјалне психологије, психологије,

⁷ Јанковић М. и Јанковић Б.: *Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности*, Журнал за криминалистику и право, Стручни рад, стр.137.

патологије, етике, историје и др, па о овоме појму говоримо као врло сложену кривичноправном, криминолошком и безбедносном феномену. У домаћој и страниј литератури многи аутору говоре о основним одликама организованих криминалних група, а оне које се најчешће спомињу јесу: динамичност, велика друштвена опасност, хијерархија и подређеност, непредвидивост, профитабилност, примена насиља и др. Такође, и у погледу конкретне дефиниције организоване криминалне групе, многи аутори се слажу око ње и основних елемената дефиниције. Ја ћу упутити на дефиницију коју имамо у Кривичном законика Републике Србије, где се у члану 112. став 35. каже да је организована криминална група, *„група од три или више лица, која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за која је прописана казна затвора од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи”*.⁸

1.3. Најчешћи појавни облици организованог криминала

Без обзира на политички систем и степен развоја, скоро све земље света суочене су са проблемом супротстављања разним облицима савременог криминала који указују на висок степен друштвене опасности и насиља. Постоји много разноврсних видова и облика организованог криминала који се развијају, мењају, прилагођавају новим, савременим друштвеним односима. Они се разликују од државе до државе, али се не испољавају у свим државама у истим облицима и са истим интензитетом, већ зависно од конкретних услова организоване криминалне групе усмеравају своје активности и делатности на вешање одређених „послова“, на одређени начин, уз примену адекватних средстава као и усмерујући се на одређене географске оквире.

Од свог настанка, тј. од своје првобитне форме и садржине, организовани криминал се као претња безбедности доста изменио. Временом се мењала организациона структура криминалних група, њихови примарни циљеви и примарни разлог бављења организованим криминалом, криминалне групе су постајале све окрутније, безобзирније, прилагодљивије и непредвидљивије. Када се још дода да се лица која су се налазила на челу организованих криминалних група и организација нису временом задовољавала само

⁸ Кривични законик РС, Службени гласник РС, Бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016, члан 112. став 35

стицањем енормног профита, већ су желели да свој утицај у друштву и држави што више прошире и чак потчине многе државне органе својим интересима, не чуди што протеклом временом овај субјект угрожавања безбедности није презао од избора средстава и метода за постизање жељеног. Појавни облици временом су се гомилали, а развој науке и технологије је пружао могућност и олакшавао организованом криминалу да стално изналази нове методе и решења и избегне примену права и прописа од стране државних органа, али и међународних тела надлежних за борбу против организованог криминала.

Станимир Ђукић указује да је поље деловања организованог криминала веома широко, али да су организоване криминалне групе углавном уско специјализоване. Тако он наводи да се неке криминалне групе баве организовањем проституције, друге рекетирањем, треће кријумчарењем и недозвољеном трговином опојних дрога, док се неке опредељују за убијање људи за новац. Ђукић не занемарује и истиче такође трговину уметничких дела, уцењивање, подмићивање, коцку, али и вршење терористичких дела као савремене облике организованог криминала, који пружају велике могућности за стицање великих новчаних прихода.⁹

Претходно наведено, тј многобројност појавних облика као карактеристика савременог организованог криминала је свакако имао негативне последице и посебно је треба истаћи и довести у везу са борбом против организованог криминала и тешкоћама које су се јављале на том плану. Органима у области законодавства је наравно било тешко дефинисати и обухватити одговарајућим законима и правним нормама сва она понашања која подпадају под организовани криминал (кривична дела организованог криминала), а која делују штетно по било који аспект националне безбедности. С друге стране судски органи су се такође сусретали са многим проблемима, чије извориште можемо свакако тражити и у широкој лепези појавних облика организованог криминала. Коначно извршни органи, они који су били задужени за примену права су се пак суочавали са недостатком капацитета, средстава, људства, поготово када се узме у обзир честа веза организованог

⁹ Ђукић, С.: *Последице организованог криминалитета по националну безбедност*, Министарство унутрашњих послова, Часопис одбрана, Београд, 2016, стр.88-89. Интернет: www.odbrana.mod.gov.rs

криминала са екомонским криминалом или са тероризмом, где је неопходно ангажовање свих субјеката безбедности у циљу постизања што оптималнијег стања безбедности.

Пре конкретнијег излагања о најчешћим појавним облицима организованог криминала, исправније је поћи од свраставања свих форми организованог криминала у одређене групе и подгрупе, ради адекватнијег појединачног разумевања истих. Наиме, на пр. Шкулић све форме организованог криминала дели на „кривично дело организовања криминалне групе – удружења”, а које се јавља у два облика: „организовање злочиначког удружења за шта је одговоран организатор, и приступање и деловање у оквиру злочиначког удружење, за шта су кривично одговорни сви чланови криминалног удружења” и као друга група јавља се „скуп кривичних дела која чине припадници криминалног удружења”.¹⁰ Овакво јендо одређење форми организованог криминала нам на прави начин говори да је кажњиво и да представља кривично дело само организовање злочиначког удружења и да је у овом случају одговоран организатор. Даље, закључујемо да у случају приступања и деловања осталих чланова, одговорност пада и на све припаднике организоване криминалне групе. На крају се као форма организованог криминала јављају све оне делатности којима се након организовања групе и приступања чланова, баве шефофи оваквих група и припадници исте, а то су сва кривична дела организованог криминала.

Када се говори о видовима организованог криминала не треба заборавити чињеницу да се данашњи организовани криминал разликује по много чему у односу на своје првобитне облике и форме. Данас се организовани криминал креће све чешће и захвата све шире међународне размере. Ова, не нова појава која угрожава безбедност, постаје све сложенија и креће се у ширим географским оквирима, што изазива многобројне проблеме у његовом сузбијању и спречавању. Разлог за претходно наведено треба тражити понајвише у новим појавним облицима. Наиме, ова се претња више не ограничава на своје традиционалне првобитне појавне облике – илегални промет и купопродаја оружја, дроге, проституција, прање новца. Данас радиолошке, биолошке и хемијске супстанце и материје, те нуклеарни материјал и њихов илегалан промет

¹⁰ Шкулић, М.: *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003, стр. 16.

представљају главни проблем за органе задужене да спрече овакве појаве, које евидентно негативно утичу на безбедност.

Љубомир Стајић позивајући се на Ангелеског наглашава да су видови савременог организованог криминала многобројни и набраја следеће:

- 1) организовани економски криминалитет - „белог оковратника”;
- 2) организовани економски корпорацијски - организацијски;
- 3) организовани криминалитет злоупотребе власти;
- 4) организовани војни криминалитет;
- 5) организовани нарко-криминалитет;
- 6) организовани криминалитет у вези са оружјем и муницијом;
- 7) организовани криминалитет у вези са накитом и скуповеностима;
- 8) организовани криминалитет у вези за културно историјским-добрима;
- 9) организовани криминалитет са радиоактивним материјалима;
- 10) организовани криминалитет у вези са фалсификовањем новца и хартија од вредности;
- 11) организована недозвољена трговина аутомобилима;
- 12) организована проституција и трговина белим робљем;
- 13) организовани криминалитет у вези с изнудама- рекет;
- 14) организовани криминалитет у вези с трговином људима;
- 15) организовани криминалитет у вези с играма на срећу и др.¹¹

У одређивању појавног облика организованог криминала требало би поћи и пратити основну преовладавајућу делатност и послове којима се бави одређена организована криминална група.

Милан Мијалковски скрећући пажњу и наглашавајући да ефикасност, али и ефективност организованих криминалних група вишеструко зависе од позиције коју су организовани колективитети стекли и заузели у систему политичке власти, тј. од броја корумпираних појединаца и група као субјеката безбедности, који су уједно саучесници у урушавању безбедности виталних државних вредности, облике организованог криминала

¹¹ Љубомир Стајић, *Основи система безбедности*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, „Футура” Петроварадин, Нови Сад, 2011, стр.192.

разврстава у две групе. У прву групу сврстава *трговину људима, нарко криминал, „прање новца”, рекет, трговинау оружјем, трговину људским органима и шверц нафте, цигарета и др.* За ове појавне облике организованог криминала професор Мијалковски каже да представљају *вансистемски* организовани криминал када се говори о облицима организованог криминала. С друге стране, *корупцију* свртава у оквиру *системског* криминала.¹² На овај начин Мијалковски још једном указује на везу организованих криминалних група са државним системом и органима задуженим за бробу против ове претње безбедности. Последице ове карактеристике организованог криминала имају изразите негативне ефекте по националну безбедност, чији се утицаји могу пратити на разним нивоима и у свим сферама друштвеног живота. Корупција као полуга и системски облик организованог криминала доводи до сламања демократије, неуједначене примене права, опадања друштвене сигурности, производи и многобројне негативне ефекте по привреду државе у којој се јавља и још много негативних ефеката о којима ћу више говорити у посебном одељку свог рада.

Посебним разматрањем и дефинисањем сваког од појавних облика организованог криминала у овом делу свог рада се нећу бавити. О неким од наведених појавних облика и манифестација организованог криминала, са посебним освртом на њихове последице биће речи у делу рада у коме ћу говорити о последицама организованог криминала по националну безбедност.

2. Национална безбедност - „мета организованог криминала”

Када се говори о националној безбедности као једној од „мета организованог криминала” пуно је исправније о њој не говорити само у оном њеном традиционалном смислу и угрожавању њених најважнијих виталних интереса (територијални интегритет, суверенитет, опстанак државе, политичка независност, деловање у спољњим односима на међународном плану и др.). Неспорно је, наравно да организовани криминалитет у спрези са политичким криминалом и тероризмом може и то у великој мери угрозити и ове

¹² Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Чигоја, Београд, 2010, стр.143.

интересе државе и довести до на пр. до слабљења граница и граничне контроле, губитка контроле и спровођења власти на одређеним деловима своје територије, негативно утицати на углед државе на међународном плану и др. Али, када се говори у последицама организованог криминала на безбедност државе, неизбежно је посматрање националне безбедности у њеном проширеном смислу, гледања на безбедост државе у савременом демократском смислу и уважавања и других субјеката на унутрашњој и међународној сцени (субнационалне, транснационалне, транснационални актери). Наиме, реч је о безбедношћу човека и грађана, као нижег нивоа посматрања безбедности и тежиште се ставља и на појединцима, друштвеним и приватним колективима, невладиним и међународним организацијама итд. Ово пре, постаје важно када се у обзир узме свеprisутни утицај организованог криминала на све сфере државе и друштва.¹³

Безбедност виталних државних интереса и вредности угрожавају многи носиоци угрожавања и различите претње безбедности. Можемо говорити о недржавним и државним изворима опасности, односно о оружаним и неоружаним, који могу да угрозе и угрожавају безбедност неке државе. Различити носиоци угрожавања безбедности државе користе различите стратегије и пред собом постављају различите циљеве. Скоро свака држава света у својим кровним и најважнијим документима указује и дефинише који су то примарни носиоци и извори угрожавања и одређују приоритете. Ово је посебно важно када се у обзир узму честа ограниченост капацитета и ресурса државе да се изборе са свим претњама по националну безбедност, а које одмах и неодложиво захтевају реаговање државних органа, за разлику од оних извора угрожавања који не делују у у тој мери негативно по безбедност земље.

Готово да нема државе која у оквиру својих Стратегија одбране и Стратегија националне безбедности, као кровних докумената у области одбране и безбедности државе, не наводи као неоружане облике угрожавања безбедности организовани криминал. Организовани криминал заједно са екстремизмом, тероризмом, ширењем оружја за масовно уништење и деградацијом животне средине од стране човека налази се на врху лествице неоружаног угрожавања националне безбедности. Ипак, чини се да свакако организовани криминал заједно са тероризмом највише пажње задобија када је у питању

¹³ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.18-19.

одбрана и заштита вредности и интереса државе, с обзиром на његову раширеност, појавне облике и негативно дејство по националну безбедност.

2.1. Појам и компоненте националне безбедности

Постоје много дефиниција националне безбедности, зависно да ли се она схвата како сам раније говорио у традиционалном смислу или се пак под њом подразумева савременено проширено схватање, како о њој говоре многи аутори. Једну од дефиниција даје нам Саша Мијалковић и по њему национална безбедност представља *„стање несметаног остваривања, развоја, уживања и оптималне заштићености националних и државних вредности и интереса које се достиже, одржава и унапређује функцијом безбедности грађана, националног система безбедности и наднационалним безбедносним механизмима, као и одсуство (појединачног, групног и колективног) страха од њиховог угрожавања, те колективни осећај спокојства, извесност и контрола над развојем будућих појава и догађаја од значаја за живот друштва и државе”*.¹⁴

Љубоми Стајић на пр. за националну безбедност каже да је то појам који се чешће објашњава у литератури него други појмови и да се под њим подразумева *„жељено стање заштићености државе које се постиже елиминисањем претњи и ризика по виталне вредности државе”*. Даље, Стајић наглашава да је то *„стање у којој држава сматра да јој не прети војни напад, политички притисак или економско угрожавање споља као ни екстремни економски, идеолошки, верски или културни атак изнутра, тако да држава може да се нормално развија самостално или у заједници са другим државама”*.¹⁵

Традиционална схватања националне безбедности о којима сам већ говорио повезана су за појам нације, државе, тј. за појам националне државе. Овакво схватање националне безбедности извире из државног суверенитета и односи се на способност државе да суверено остварује своју власт, имајући неограничену власт да управља и уређује свим пословима у оквиру унутрашњих и спољњих односа.¹⁶

¹⁴ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.82.

¹⁵ Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, „Футура” Петроварадин, Нови Сад, 2011, стр.33

¹⁶ Кековић, З: *Системи безбедности*, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Чигоја, Београд, 2011, стр.109

Савремена схватања националне безбедности постају неизбежна када се у обзир узме све сложенија природа безбедносних појава и претњи. Променом карактера безбедносних претњи и појавом сада нових облика угоржавања, јавља се потреба за све веће уважавање невојних безбедносних појава. Организовани криминал није једина претња безбедности невојног карактера која негативно утиче по националну безбедност, јер ту треба споменути и нуклеарне акциденте, тероризам, еколошке претње и др. Национална безбедност мора обухватати стратегије и заштиту од свих претњи безбедности, а не само војних. Овакав приступ и схватање је најисправнији и када се говори о последицама организованог криминала по националну безбедност, и разматрања тих последица како у оквиру безбедносне, политичке и људске димензије, тако и на унутрашњем и спољњем плану државе.

Компоненте националне безбедности могу се идентификовати на разне начине. Основи дистинкција које се врше када се говори о националној безбедности, тј. њеним компонентама могу послужити кад адекватна основа посматрања и анализе ефеката, утицаја и последица организованог криминала.

Када се говори о компонентама националне безбедности, уствари се мисли на постојање одређених функција, субјеката, система и структура безбедности. На овај се начин омогућује схватање националне безбедности кроз више нивоа и из различите углове, схватање различитих безбедносних функција и примарно учешће различитих органа у њиховом постизању. Зависно од критеријума класификације и идентификације, говоримо о различитим компонентама националне безбедности.

Мијалковић говори о два основним компонентама националне безбедности, и то унутрашњој и спољњој безбедности. Под унутрашњу безбедност он подразумева поред осталог *„заштићеност виталних друштвених вредности и интереса унутар граница земље, од угрожавајућих појава које првенствено настају изнутра или су комбиноване (потпомогнуте) са угрожавајућим факторима који долазе споља”*. Дефинишући на овај начин унутрашњу безбедност, овде Мијалковић под референтне објекте безбедности подразумева уставно уређење, политички, социјални и економски систем, људске слободе и права и животну средину. С друге стране за спољњу безбедност каже да представља *„заштићеност виталних друштвених вредности и интереса државе као субјекта међународних односа, од угрожавања које делују на међународној сцени”*. Овде је уствари

пак реч о оним традиционалним вредностима државе и ова се компонента безбедности односи првенствено на заштићеност суверенитета, територијалног интегритета и спољнополитичких интереса.¹⁷

Наравно да се може говорити и о многим другим компонентама безбедности уважавајући различите основе дистинкција између њих. На пример велики број аутора говори ,зависно од сфере државног и друштвеног живота у којој се штите националне вредности, о следећим компонентама националне безбедности: еколошка безбедност, социјална безбедност, енергетска безбедност, информациона безбедност, безбедност територије, безбедност правног поретка и др. Нема сумње да последице организованог криминала не заобилазе било коју сферу тј. компоненту националне безбедности. Организовани криминал поготово својим савременим облицима и непредвидивим негативним дејством погађа скоро све компоненте националне безбедности и сасвим је оправдано његово схватање и посматрање као једне од најопаснијих невојних претњи по националну безбедност неке државе.

На крају није мали број аутора како домаћег тако и страног порекла, који говоре о компонентама националне безбедности с обзиром на нивое организованости друштва и државе и хијерархији објеката безбедности. У погледу поменутих референтних објеката безбедности може се редом говорити о безбедности појединца, друштвених група, целокупног друштва, државе и на крају међународне компоненте националне безбедности. И у овом случају могуће је мерити и дефинисати степен утицаја и последица које организовани криминал као невојна претња безбедности оставља на ове објекте безбедности, почевши од самог појединца као основне јединице друштва и државе, па преко друштвених група и мањина и друштва у целини и коначно праћење последица на нивоу државе и угрожавање њених основних вредности и интереса.

2.2. Национални интереси у области безбедности

Националне интересе и вредности је такође веома важно поменути и на њих скренути пажњу када се говори о последицама организованог криминала. Када се говори о

¹⁷ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.85.

безбедности па и националној безбедности, под њом се обично подразумева постојање некаквог пожељног стања, постојање одсуства претњи по безбедност државе и др., где се често у многим таквим дефиницијама нема потпун увид шта се то конкретно може угрозити и шта треба представљати предмет заштите. Међутим, када се у разматрање националне безбедности укључе национални интереси тј. оно што представља конкретан предмет заштите, може се добити адекватна слика шта држава, тј. врховна власт и њени органи путем којих спроводи власт жели заштити. Оваква опредељења државе у погледу претходно наведеног најчешће можемо наћи у Уставу неке земље или још боље Стратегијама националне безбедности. Република Србија такође у својој Стратегији националне безбедности наводи у посебном одељку „Национални интереси у области безбедности” шта представља предмет заштите и оно шта је она посебно спремна да путем свог система национале безбедности штити. Овде, у овом јако важном документу безбедности се пре свега наводе и говори о националним вредностима, али се и наглашава да се оне штите остваривањем националних интереса. За Републику Србију најважније вредности представљају *независност, суверенитет и територијални интегритет, слобода, једнакост, изградња и очување мира, владавина права, демократију, социјална правда, људска права и слободе, национална, расна и верска равноправност и равноправност полова, неповредивост имовине и очување животне средине*. Даље се опет наводи да су трајни интереси њених грађана *очување суверености, независности и територијалне целовитости Републике Србије и националног, културног, верског и историјског идентитета српског народа и националних мањина*.¹⁸

Међутим, када се говори о последицама организованог криминала и његовим ефектима, посебну пажњу заслужује навођење следећих основних националних вредности у овом „кровном” документу када је у питању безбедност државе, а то су *очување унутрашње стабилности, владавина права и развој демократије и демократских институција и интеграција у Европску унију и друге међународне структуре, заштита живота и имовине грађана Републике Србије, њихових слобода, једнакости, националне*

¹⁸ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 88/2009.

*равноправности и равноправности полова, социјална правда, људска и мањинска права и неповредивост приватног и осталих облика својине.*¹⁹

Организовани криминал као традиционална невојна форма угрожавања националне безбедности са све већим бројем својих савремених димензија и појавних облика угрожавања може погодити било које претходно дефинисане националне вредности и интересе. Организовани криминал за разлику од војних претњи које су разуме се усмерене пре свега на суверенитет, интегритет, независност земље и уставни поредак, поред њих (наравно не у толикој мери, јер изворном организованом криминалу и криминалним колективима то и није примарни циљ, већ стицање енормног профита) може пре свега утицати негативно и последице оставити на људску слободу, права и једнакост, равноправност полова, социјалну правду, демократију, владавину права, унутрашњу стабилност, економски систем, углед државе приликом деловања у међународним оквирима, сектор безбедности, правни систем и др.

3. Последице организованог криминала

Организовани криминал представља све озбиљнију претњу по националну безбедност и његове последице постају све уочљивије. Ова се претња безбедности данас јавља као једна од главних препрека развоју демократије, владавине права, стварању што оптималнијих услова за квалитетан живот, мир и стабилност. У свету постоје многобројни примери држава попут Бурме, Колумбије, Авганистана и др. где организовани криминал представља озбиљну претњу по основне и виталне вредности неопходне за опстанак сваке државе. Организовани криминал може ићи по својој бруталности и негативним последицама по националну безбедност до те мере да озбиљно може угрозити и оне претпоставке државе које се угрожавају у оружаним сукобима и агресијама, попут територијалног интегритета, суверенитета и правног поредка државе.

Посебан бојазан представља све чешће повезивања организованих криминалних колектива и терористичких групација и организација и све чешће вршење терористичких аката од стране криминалних организација. Није мали број аутора који упућује на то да

¹⁹ исто

организовани криминал по својим последицама превазилази и представља озбиљнију претњу безбедности од тероризма.

Последице организованог криминала се могу пратити, тј. примарно је њихово посматрање са аспекта националне безбедности и заштите националних интереса. Међутим, никако се не смеју занемарити и вредности људске безбедности, тј. безбедност самог појединца у друштву и друштвених група и сва права која им припадају, као и аспект међународне безбедности. Наведено уствари представља проширени концепт националне безбедности и њено савремено виђење.

С обзиром на то да се последице организованог криминала могу пратити и посматрати кроз различите аспекте и области друштвеног живота, оне се огледају кроз малопре поменуто нарушавање интегритета и суверенитета земље, утицај на политичку стабилност земље, али и повећање друштвених проблема, попут оних који настају у породици, појава наркоманије, социјалне и здравствене последице и др. Не треба заборавити ни појаву корупције и корумпираност државне структуре и службеника, што изузетно негативно утиче на слабљење снаге државе да управља на адекватан начин својим органима и институцијама, као и појаву „прања новца” која представља инструмент да се нелегално стечен профит инплементира у легалне токове и контролу привреде и тако „озаконе” противзаконите делатности организованих криминалних колектива.

3.1. Димемзије последица организованог криминала

Ради адекватнијег разумевања свих последица организованог криминала које негативно утичу на националну безбедност неопходно је њихово смештање у одговарајуће димензије, тј. разврставање и дистинкција између њих на основу њиховог дејства који је видљив у различитим сферама друштвеног и државног живота.

Многи аутори говоре о поменутиим димензијама испољавања последица ове претње безбедности по националну безбедност, а ја ћу се осврнути на став професора Мијалковића поводом наведеног питања. Наиме, Мијалковић у својој књизи „Национална безбедност” прати манифестацију негативних ефеката тј. последица организованог

криминала кроз најмање три димензије државног и друштвеног живота. Конкретније, реч је о људској, економској и безбедносној димензији последица организованог криминала.²⁰

Људска димензија манифестација последица организованог криминала представља прву димензију тј. поље друштвеног и државног живота где се могу пратити последице организованог криминала. Она се односи на кршење људских права многих како директних тако и индиректних жртава организованог криминала.²¹ У ову би се групу могло сврстати угрожавање основних људских права и слободе, сигурности људи и имовине, јавног реда, квалитета живота, здравља човека и др.

Организовани криминал може негативно утицати и на повећање расизма (посебан допринос могу имати илегалне економске миграције као облици организованог криминала, о којима говори на пр. и професор Стајић), поремећај људских и породичних односа, експлоатација деце, појава наркоманије и ширење разних заразних болести (на пример ХИВ/АИДС). Услед социјалне неједнакости и јаза који се ствара између богатих и сиромашних где организовани криминал у појави ове друштвене појаве има велики допринос може доћи и до повећане стопе насиља у друштву и између појединих друштвених група.

У оквиру људске димензије последица не треба заборавити на штетне ефекте које по људе остављају појавни облици организованог криминала попут трговине људима, киндаповање и дечја порнографија. Знајући природу ових негативних друштвених појава, није тешко закључити колике ефекте остављају по физичко и психичко здравље појединца. Жртве ових облика организованог криминала трпе злостављање, мучење, изгладњивање, насиље, сексуално малтретирање и др.

Трговина људима предствља негативну друштвену појаву и једну од делатности за коју су се специјализовале многе криминалне организације. Дефинисањем ове појаве не баве се само многи аутори већ и многе међународне организације попут ЕУ, Савета Европе, ОЕБС-а и др. На пр. Уједињене нације под трговином људима подразумевају *„врбовање, транспорт, пренос, слоништење или плаћање људских бића уз употребу*

²⁰ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.125.

²¹ исто

*претње или силом или коришћењем других форми принуде, или отмицом или преваром, или злоупотребом силе или рањиве позиције, или давањем или прихватањем материјалне користи или бенефиције да би се постигао пристанак на контролу друге особе у циљу експлоатације”.*²²

Илегалне миграције тј. појава лажних економских емиграната/азиланата такође би се могле сврстати у оквиру људске димензије последица организованог криминала по националну безбедност. Тешки услови живота у целој земљи и деловима земље, сиромаштво и лоша економска ситуација чест су окидач који подстиче економске миграције становништва. Ова се појава може и објаснити потребама које за радном снагом постоје на тржишту рада. Извештај Међународне организације за миграцију из 2008. године показује да број радно способног становништва у многим западним земљама опада, док с друге стране на пр. у Африци број радно способних се повећава и по неколико пута и предвиђа се да овај број пређе и милијарду.²³ Међутим, оно што јесте кључно јесте то да може доћи и до појаве тзв. лажних азиланата тј. економских миграната. Организовани криминал, тј. његов однос са овом појавом може се тумачити двоструко. С једне стране се економски емигранти између осталог појављују и последица су раширеног организованог криминала у својим матичним земљама који ствара неједнаке услове и шансе за све у задовољавању својих основних потреба. С друге стране, с обзиром да је један од елемената дефиниције ове појаве кретање становништва ван миграционих прописа и уз превазилажење правних препрека, управо је то пресудно у појави лажних економских емиграната као једног од појавних облика организованог криминала, и разлог што о овој појави на овај начин многи аутори говоре све чешће. На пример, Љубомир Стајић о овој појави говори као о једном појавном облику организованог криминала где су се многе криминалне организације специјализовале за кријумчарење миграната. Стајић указује и на последице појаве илегалних емиграната истичући у први ред појаву расизма, ксенофобије и активирање крајње деснице.²⁴ На основу претходно наведеног, сасвим је

²² Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Чигоја, Београд, 2010, стр.145.

²³ Међународна организација за миграције (ИОМ), Извештај Међународне организације за миграције, Женева, 2008. Интернет: <http://www.ion.int>

²⁴ Стајић, Љ.: *Основи система безбедности*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, „Футура” Петроварадин, Нови Сад, 2011, стр.197

оправдано ове последице поменутог појавног облика организованог криминала сврстати у оквиру људске димензије манифестација последица организованог криминала.

Као посебну категорију социјалних последица тј. оних које се могу сврстати и тумачити у оквиру људске димензије ефеката организованог криминала треба навести и дејство опојних дрога. Овде треба споменути и трговину дрогом без које не би ни било таквог дејства и која представља значајан извор профита који се даље улаже у друге облике организованог криминала попут корупције. Оно што је занимљиво код наркоманије јесте то да су можда и неколико пута значајније и опасније оне индиректе последице конзумирања опојних дрога. Поред непосредног утицаја ових супстанци на здравље појединца, не треба занемарити дакле ни шири утицај, утицај на породицу наркомана, његову околину, ширење многих заразних болести, вршење кривичних дела и др.

На крају услед честих обрачуна између разних колектива криминалног подземља и борби за порширење територија на које ће деловати и контролисати их, може доћи и до смањења сигурности код грађана и угрожавања јавног реда и мира.

Економска димензија манифестација негативних ефеката и утицаја, тј. последица организованог криминала представља још јенду интересантну и вредну пажње сферу друштвеног и државног живота, где је могуће анализирати утицај организованог криминала као претње националне безбедности.

Посматрање последица организованог криминала у сфери економије постаје неизбежно када се у обзир узме савремено широко виђење појма националне безбедности, који поред осталог као једну своју компоненту предвиђа и економску безбедност.

Стратегије националне безбедности такође могу послужити као доказ оправданости придавања значају заштити битних интереса у области економије као битног предуслова адекватног функционисања система безбедности сваке државе. Тако и Стратегија националне безбедности Републике Србије истиче значај заштите следећих интереса као битног предуслова реализације политике националне безбедности: конкурентност привреде, одрживи развој, квалитет животне средине, енергетска

стабилност, смањење стопе сиромаштва и др.²⁵ Организовани криминал може озбиљно угрозити наведене интересе и оставити негативне последице у овој сфери друштвеног и државног живота, а која је битан ослонац сваком систему безбедности.

У пракси и теорији се економски аспект националне безбедности тумачи на различите начине, па тако и државе одређују и опредељују се за заштиту њима најважнијих интереса и вредности у области економије. Економска питања постала су временом незаобилазан део представе о националној безбедности, а снажна економија представља изузетно значајан стуб националне безбедности. Неке државе у први план истичу значај безбедне доставе сировина, док друге истичу значај средстава за њихову доставу (гасоводи, цевоводи, нафтоводи и др.). Неким државама приоритетна је заштита од економске шпијунаже, али и очување економског суверенитета. Данас многе државе под економским аспектом националне безбедности подводе и значај придају односу увезене и извезене робе, економској безбедности и заштити појединца и њихових породица и домаћинства од сиромаштва и губљења финансијске стабилности, питању незапослености и др.²⁶ Све претходно наведено још више добија на значају када се узме у обзир све раширенија појава организованог криминала и све већи број појавних облика ове претње безбедности која може угрозити претходно наведене интересе у области економије, а који се могу подвести под интересе националне безбедности.

Економска димензија у којој се манифестују последице организованог криминала продубљује и још више наглашава неповољне чиниоце економске транзиције, а које уједно представљају и услов опстанка ове претње безбедности. Ова се димензија последица односи на штету коју организовани криминал наноси редом појединцу, друштвеним групама и друштву у целини, држави и међународној заједници.²⁷

Један врло занимљив и поучан пример повезаности организованог криминала и економских последица истог нам даје Паоло Пиноти у свом истраживању под називом „Економске последице организованог криминала: случај јужне Италије”. Између осталог,

²⁵ Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС“, број 88/2009.

²⁶ Милошевић, З.: *Економска безбедност*, Институт за политичке студије, Часопис одбрана, Београд, 2012, стр.199. Интернет: www.odbrana.mod.gov.rs

²⁷ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.125.

овај италијански научник наводи како током тридесетогодишњег периода две области југа Италије уз пад БДП-а по глави становника од 16% бележе и пораст убиства и то са 0 на 3 на 100.000 становника. Ако овде повежемо број убиства са организованим криминалом који је бујао у на југу Италије у периоду за који се истраживање односи и с друге стране пад БДП-а који имамо, јасно је колико организовани криминал може негативно утицати на економију једне земље или појединих региона као битног стуба националне безбедности.²⁸

Многобројни облици организованог криминала могу оставити траг у виду негативних последица када је у питању овај аспект националне безбедности. Међу овим облицима најчешће се спомињу крађе, преваре (најчешће финансијске), пореске утаје, прање новца и др. С обзиром да су често наведени облици организованог криминала чврсто међусобно повезани, њихов заједнички кумулативни негативни ефекат по економску безбедност може бити изузетно велики. Путем ових облика организованог криминала ствара се енормни профит који се затим често користи за друге криминалне активности, попут корупције у циљу задобијања политичке подршке и заштите.

Преваре које организовани криминални колективитети изводе у области финансија могу оставити велике последице, губитке и штету приватних компанија, државног буџета, интегритету финансијских установа и негативно се одразити на поверење јавности у многе финансијске институције. Неке од превара којима се служе поред појединаца и организоване групе јесу: преваре лажним представљањем, обећањем лажних услуга, преваре просјачњем и врачањем, преваре скупљањем добротворних прилога, преваре осигурањем имовине, приликом купопродаје, преваре у играма на срећу и др.²⁹ Последња три облика заслужују посебну пажњу с обзиром на величину могуће штете.

О негативним ефектима уградње тј. имплементације профита стеченог вршењем криминалних активности у легалне економске токове, говоре многи аутори. Горан Бошковић указује на следеће негативне ефекте наведене појаве: слабљење финансијских институција и њиховог угледа и кредибилитета, проблеми везани за процесе

²⁸ Paolo Pinotti, *The Economic Consequences of Organized Crime: Evidence from Southern Italy*, Universit`a Bocconi, 2011, стр. 3. Интернет: https://www.tcd.ie/Economics/assets/pdf/Paolo_Pinotti_paper.pdf

²⁹ Жарковић М., Бановић Б. и Ступар Љ.: *Криминалистика*, Висока школа унутрашњих послова, Дигитал дизајн, Београд, 2005, стр.285.

приватизације, компромитовања еконимија и приватни сектор, смањење пореских прихода као последица кретања новца нелегалним финансијским токовима, непоштена конкуренција према легалним привредним учесницима и субјектима, још веће повећавање корупције и криминала и др.³⁰

„Прање новца” управо представља прави пример којим се илегална новчана средства убацују у легалне токове. Постоје многобројне дефиниције „прања новца” , а једну од њих даје нам наводи професор Мијалковски позивајући се на Међународну федерацију рачуновођа, под њом подразумевајући *„провлачење готовине или других новчаних средстава насталих илегалним активностима кроз легитимне финансијске институције и токове, употребом најразличитијих и најразноврснијих финансијских инструмената и других дистигнућа, како би се прикрио извор тих средстава”*.³¹

Свакодневно се окупне количине новца „перу” у целом свету. „Прање новца” представља посебну опасност за националну безбедност с обзиром на то да је природа овог облика организованог криминала таква да се спречава увид у траг илегалних средстава, што отежава откривање извора нелегално стечених средстава и наравно одузимање истих од лица која учествују у криминалној активности. Криминалне групе заправо оснивају наизглед легалне фирме и баве се легалним послом, али реч је о параванима иза којих се крију илегалне активности и послови. Очигледно је колико овај процес и појава негативно утичу на разне аспекте националне безбедности, поготово у неразвијеним земљама и земљама у процесу транзиције где се прљави капитал улаже у приватизацију и постепену контролу над све већим бројем предузећа и значајних државних фирми, а често и читавих привредних грана. Држава, постепеним губитком пуне контроле над својим виталним економским капацитетима, ресурсима и могућностима, се суочава са урушавањем свог економског система као битне предпоставке пожељног стања националне безбедности.

Не треба заборавити ни на ефекте које трговина дрогом оставља по националну безбедност када се говори о овој димезији, тј. економској сфери државног и друштвеног

³⁰ Бошковић, Г.: *Ефекти продора организованог криминала у легалне економске токове*, Центар за безбедносне студије, Ревиија за безбедност, Стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, година 2, број 7, 2008, стр.39.

³¹ Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Чигоја, Београд, 2010,стр.156.

живота. Поред свих оних утицаја о којима говоримо као о социјалним последицама и људској димензији, трговина дрогом производи и огромне економске трошкове. Поред енормног прихода од илегалне трговине и трошкова у вези с тим, ту су и трошкови одвикавања и рехабилитације, трошкови спровођења закона када је нарушен овим активностима, трошкова полиције и правосуђа као и трошкова казненог система према осуђенима како због коришћења дорге тако и због трговине. Земље попут Колумбије и Авганистана могу послужити као најбољи примери колико илегална трговина наркотицима може дестабилизovati земљу и негативно утицати на многе аспекте националне безбедности.

Корупција представља такође врло опасну појаву која може угрозити националну безбедност. Најједноставнија дефиниција корупције би гласила да се ова појава односи на подмићивање лица које поседује важну функцију у јавном или приватном сектору (поседује одговорност), у циљу да то лице прекрши обавезе (деловања или не деловања) које се везују за његов положај у датој установи, органу или организацији, где је то противно јавном интересу и начелима и има за коначан циљ остварење незаконите користи. Професор Мијалковски говори о последицама корупције, упућујући на то да свака власт може бити корумпирана. Посебну пажњу по њему заслужује политичка корупција највиших државних службеника и органа од стране организованих криминалних група, који илегално стечени профит „улажу” у задибијање заштите и имунитета. Овде је штета двострука и огледа се кроз умањење прихода и угледа државе, а и сами грађани сами осећају штету кроз скупље плаћање основних потребштина. Међутим, по националну безбедност може најопасније бити контрола политичких партија (често и оних водећих и најпопуларнијих), контрола парламента и коначно целокупног сектора безбедности. Оваква моћ и стечени утицај се сада даље користи за доношење, погодних криминалном подземљу, закона и одредби у своју корист. У овом случају судство не ради по закону, долази до његовог омалажавања, корумпирана полиција не спроводи законе на начин који је у интересу грађана већ законе политичких моћника.³²

У Националној стратегији за борбу против корупције могуће је такође сагледати економске последице корупције у Републици Србији, а то су угрожавање тржишне

³² Мијалковски, М.: *Тероризам и организовани криминал*, Чигоја, Београд, 2010, стр.173-174.

економије, смањење друштвеног производа, умањење инвестиција, повећање задужености земље, пораст сиромаштва грађана и др.³³

Последице организованог криминала тј. тачније економског криминала као подгрупе организованог криминала по националну безбедност земље јесу многобројне и поред директе штете и трошкова појединца, друштвених група који се јављају, могуће је говорити и о позадинском не тако видљивом ефекту организованог криминала у овој области. Тачније овде се може говорити и о посредним ефектима који и нису лако уочљиви, мерљиви и теже их је довести у везу са и објаснити организованим криминалом, а ту у првом реду мислимо на губитак угледа и интегритета државних институција, угледа домаће привреде и уопште пословног амбијента и услова, што може изузетно негативно утицати на даљи развој привреде земље као и инвестирање како домаћих тако и страних инвеститора као битног предуслова економског развоја земље.

Безбедносна димензија последица организованог криминала односи се на угрожавања националне безбедности успоравањем процеса демократизације тзв. „транзицијских друштава”, подривањем демократских институција и владавине права, као и стварањем бројних социо-економских проблема. Оно са чим се суочавају многе земље света јесу корумпиране државне институције и неадекватна законска регулатива онемогућују владама успешно супротстављање овом проблему, што изнутра и споља угрожава националну безбедност.³⁴

Организоване криминалне групе могу озбиљно дестабилизovati земљу, негативно утицати на јавни ред и мир у земљи, уставни и правни поредак, владавну права и функционисање државних институција.

Територијални интегритет и суверенитет земље као битни интереси тј. вредности националне безбедности за које се свака земља безусловно одлучује на максимално ангажовање својих капацитета у циљу заштите, до сада су сматрене као вредности које могу првенствено бити угрожене оружаном претњом по националну безбедност и војном силом. Данас развој технологије, динамичност, прилагођавање, транснационални карактер

³³ Национална стратегија за борбу против корупције, „Службени гласник РС”, бр.57/2013

³⁴ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.125.

и појава савремених димензија деловања организованих криминалних организација чине да ове вредности више нису „преодређене” да буду мета само напада од стране на пример друге државе војном силом. Наиме, много је облика организованог криминала који итекако могу озбиљно урушити територијални интегритет попут трговине наркотицима, људима, илегалних миграција, шверца оружја и друге робе . Ове појаве могу довести до слабљења контроле на граничним прелазима између земаља, а самим губитком способности државе да обезбеди адекватан увид протока робе, људи, капитала и услуга долази и до губитка суверенитета државе када је у питању наведена контрола и слабљења безбедности државе и становништва.

Неспособност и немогућност државе да адекватно спроводи утврђену политику националне безбедности тј. слабљење територијалног интегритета, политичке независности и суверенитета државе може ићи до те мере да држава једноставно није у могућности да се избори са свим изазовима организованог криминала односно да криминалне организације толико ојачају да крену у отворени сукоб са снагама безбедности дате државе, контролишући одређене делове територије земље. Претходно наведено као последицу може имати да на контролисаним територијама од стране криминалних удружења, долази до производње дроге, трговине људима, оружјем, отмица изнуда и осталих појавних облика организованог криминала потпуно ван контроле надлежних државних органа. Ово као последицу може имати системско нарушавање људских права и слобода, смањење квалитета живота, загађење животне средине, урушавање економског система и остале последице које имају несагледиве утицај по националну безбедност. Оваквих примера у свету има доста, али се углавном као погодни примери урушавања система безбедности од стране нарко картела наводи Колумбија, Мексико, Авганистан и др.

Посебну опасност када су у питању последице организованог криминала по националну безбедност и то конкретно деловање ове претње безбедности на националну безбедност схваћену у ужем, традиционалном смислу, где су водећи интереси безбедности интегритет територије земље и њен суверенитет, представља могућа веза са тероризмом. О повезаности ове две врло опасне претње безбедности невојног карактера говори све већи број политичара и стручњака, посебно у последње време када склапање „савеза”

између криминала и тероризма постаје све извесније с обзиром на све већи број заједничких интереса. Прави пример могао би бити и терористичка ОБК која је и настала од многобројних криминалних организација.

На крају што се тиче груписања последица организованог криминала које негативно утичу на националну безбедност, требало би напоменути и оне последице које су видљиве у области екологије и животне средине. Сведоци смо да све већи број стручњака, научника и политичара како на националном плану тако и у међународним и глобалним оквирима истиче здраву животну средину као битну предпоставку исправног приступа и схватања националне безбедности. Као једна од компоненти националне безбедности истиче се еколошка безбедност. Еколошки криминал и угрожавање животне средине тј. њихово разматрање постају незаобилазни када се говори о разним аспектима последица организованог криминала. У првом пану истичем неадекватно и нелегално одлагање опасног одпада, испуштање опасних супстанци у ваздуху, води и земљишту, нелегално транспортовање РХБ агенаса и супстанци и др. Све претходно наведено може штетити битним националним ресурсима, угрозити животе многих људи, негативно утицати на биљни и животињски свет и деградирати животну средину утицајем на целокупне екосистеме. Право на здраву животну средину истиче се као једно од основних права и за многе државе је уставног карактера, где треба прододати и то да многе међународне институције и документи придају велики значај наведеном проблему. Закључујемо да се може говорити о још једној димензији манифестација последица организованог криминала – *еколошкој димензији*.

3.2. Последице организованог криминала на унутрашњем и спољњем плану

Идентификацију и дистинкцију последица и негативних ефеката које организовани криминал производи по националну безбедност могуће је вршити и на друге начине сем на идентификацију последица ове претње безбедности с обзиром у којој се сфери друштвеног и државног живота манифестују. Једну од подела даје нам и професор Мијалковић разликујући последице организованог криминала на унутрашњем и спољње политичком плану државе. Критеријум разврставања последица је овде очигледан и о он се врши на основу тога да ли последице организованиг криминала сагледавамо унутар државних граница и утицај меримо на све оне аспекте државног живота који су битни за

нормано унутрашње функционисање земље, док се последице на спољњем плану мере кроз деловање организованог криминала на све оне капацитете и могућности државе које јој омогућавају што боље позиционирање на међународном плану и равноправни утицај и учешће државе у међународном животу.

Последице организованог криминала које се дешавају на унутрашњем плану, често као латенте, сложене и као изузетан ризик по националну безбедност државе јесу (1) дестабилизација економије и тржишта илегалним тржиштима која ремете односе „понуде и тражње“ робе и услуга који су „ослобођени пореза“, (2) угрожавање функционалности одређених државних ресурса јер је јачање криминалних тржишта штетно по одређене националне функције, пре свега по економску, социјалну, здравствену и образовну, (3) умрежавања организованог и других видова криминала, где је најопаснија свакако веза са политичким криминалом, кроз финансирање терористичких група, оружаних побуна, субверзивне делатности, деструктивне психолошко-пропагандне делатности итд.,(4) инфилтрације организованог криминала у политички систем земље, што урушава демократске институције и владавину права, а код грађана изазива неповерење у власт, (5) економска дестабилизација државе због утаје пореза и прања новца, чиме се подривају економска и финансијска безбедност, (6) слабљење буџетских прихода због утаје пореза, што угрожава социјални, здравствени и пензиони фонд, али и буџете служби безбедности, (7) повећање корупције у јавном сектору, нарочито ради контролисања политичких одлучилаца и умањивања способности кривичноправног система, (8) смањење економског инвестирања, због правне несигурности инвеститора и њиховог страха од преминације криминалних тржишта, (9) велика буџетска издвајања ради ефикасније социјалне контроле организованог криминала, јер сложене акције на превентивном, репресивном и плану заштите и помоћи жртвама од стране владиног и невладиног сектора захтевају велика буџетска издвајања, (10) дестабилизација породице као основне јединице друштва, због слабљења економске, образовне и социјалне моћи државе, што смањује способност грађана да задовоље своје свакодневне личне и породичне потребе, (11) пораст кршења људских слобода и права, (12) злоупотреба капацитета и улоге међународних тела и институција, јер поједини њихови службеници тесно сарађују са организованим

криминалом, што доводи у питање њихову ефикасност итд.³⁵, (13) дестабилизација сектора унутрашњег економског инвестирања због недостатака правне сигурности и развијеног организованог криминала што обесхрабљује стране инвеститоре да улажу средства у националну економију и (14) демографска дестабилизација државе, услед деградације животне средине и нарушавања економске и социјалне сигурности породице.³⁶

На спољно-политичком плану, организовани криминал може довести до дезинтеграције и онемогућавања или отежавања интеграције државе у одређене међународне институције и организације. Такође, увођење одређених облика санкција, интервенције међународне заједнице или великих сила индиректно може угрозити интегритет земље. На спољне-политичком пану може доћи до осуде међународне заједнице због тога што је влада неспособна да се супротстави организованом криминалу, не жели да то учини или га подржава.³⁷

³⁵ Исто, стр.126.

³⁶ Ђукић, С.: *Последице организованог криминалитета по националну безбедност*, Министарство унутрашњих послова, Часопис одбрана, Београд, 2016, стр.96. Интернет: www.odbrana.mod.gov.rs

³⁷ Мијалковић, С.: *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015, стр.125-126.

Закључак

Организовани криминал постаје све озбиљнија претња по националну безбедност. Иако представља стари изазов за националну безбедност, његове савремене димензије манифестација и нови појавни облици којих је све више, угрожавају националну безбедност свих земаља у свету. Природа обављања криминалних активности од стране организованих криминалних група је у колизији са основним вредностима посматраног друштва и државе и представља основни извор угрожавања безбедности државе и друштва, али и појединца. Постојање и деловање организованих криминалних група као субјеката угрожавања безбедности представља велики изазов за позитивно законодавство. Готово да нема аспекта и компоненте националне безбедности која не може постати „мета” организованог криминала и трпети његове последице. Организовани криминал као невојна претња националној безбедности и по многим ауторима по својим укупним последицама опаснија чак и од тероризма, може нарушити све виталне вредности државе које свака држава жели заштити остваривањем националних интереса. Последице организованог криминала могуће је пратити и класификације вршити на различити начине. Најзначајније димензије сагледавања последица организованог криминала могле би бити људска, економска, безбедносна и еколошка димензија. Такође, последице организованог криминала могуће је пратити на унутрашњем и спољњеполитичком плану. Најзначајније вредности које организовани криминал угрожава јесу територијани интегритет, суверенитет, политичка независност и стабилност, привредни и природни ресурси, правни поредак, привредни и економски систем у целини, људска и грађанска права. Даље, организовани криминал може представљати озбиљну препреку адекватног деловања земље у међународним круговима и учешћа у интеграције на међународном плану рушећи њен углед. Узимајући у обзир личну безбедност као равноправни аспект и део националне безбедности, организовани криминал делује негативно и на сигурност грађана, породицу, систем вредности, колективни понос грађана, здраву животну околину и др. Сигурно је да уколико државе желе да у будућности онемогуће, сузбију, умање и адекватно се рехабилитују од последица организованог криминала морају се максимално ангажовати у смислу развијања својих безбедносних капацитета и улагања у развој и прилагођавање свог система безбедности овој претњи безбедности. Неопходно ће бити и

адекватно нормативно регулисање свих појавних облика организованог криминала и утврђивање која то кривична дела организованог криминала не смеју трпети толерисање и одлагање у погледу њиховог решавања и расветлења као што је то до сада био чест случај. Посебно ће бити неопходно развијање превентивних и репресивних процедура у циљу сузбијања криминалних активности које имају карактер организованости, усаглашавање националних са међународним прописима, као и национална, међународна и глобална сарадња на овом плану.

Литература

Бошковић Горан, *Ефекти продора организованог криминала у легалне економске токове*, Центар за безбедносне студије, Ревизија за безбедност, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, година 2, број 7, 2008.

Ђукић Станимир, *Последице организованог криминалитета по националну безбедност*, Министарство унутрашњих послова, Војно дело, 2016.

Жарковић Милан, Бановић Божидар и Ступар Љубинка, *Криминалистика*, Висока школа унутрашњих послова, Дигитал дизајн, Београд, 2005

Игњатовић Ђорђе, *Криминологија*, Правни факултет Универзитета у Београду, Досије студио, Београд, 2015.

Игњатовић Ђорђе, *Организовани криминалитет-други део*, Полицијска академија Београд, 1998.

Јанковић Милош и Јанковић Бранкица, *Организоване криминалне групе као субјекти угрожавања безбедности*, Стручни рад, Журнал за криминалистику и право. Интернет: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0354-8872/2014/0354-88721403135J.pdf>

Кековић Зоран, *Системи безбедности*, Факултет безбедности Универзитета у Београду, Чигоја, Београд, 2011.

Међународна организација за миграције (ИОМ), *Извештај Међународне организације за миграције*, Женева, 2008. Интернет: <http://www.ion.int>

Мијалковић В. Саша, *Национална безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Пекограф, Београд, 2015.

Мијалковски Милан, *Тероризам и организовани криминал*, Чигоја, Београд, 2010

Милошевић Зоран, *Економска безбедност*, Институт за политичке студије, Часопис одбрана, Београд, 2012. Интернет: www.odbrana.mod.gov.rs

Пиноти Паоло, *The Economic Consequences of Organized Crime: Evidence from Southern Italy*, Universit`a Bocconi, 2011, стр. 3. Интернет: <https://www.tcd.ie>

Стајић Љубомир, *Основи система безбедности*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду, „Футура”, Петроварадин, Нови Сад, 2011

Шкулић Милан, *Организовани криминалитет*, Досије, Београд, 2003

Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник РС”, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016

Национална стратегија за борбу против корупције, „Службени гласник РС”, бр.57/2013

Национална стратегија за борбу против организованог криминала, „Службени гласник РС”, бр. 23/09

Стратегија националне безбедности Републике Србије, „Службени гласник РС”, бр. 88/2009